

**ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ» ΣΤΗΝ ΕΛΑΣΣΟΝΑ»

8^Ο ΕΞΑΜΗΝΟ

ΠΑΠΑΔΗΜΟΥ ΦΑΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΔΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΛΑΤΖΗΣ

Ακαδημαϊκό έτος : 2022-2023

[Διεύθυνση εταιρείας]

«Η έννοια της «παράδοσης» στην Ελασσόνα»
«The concept of «tradition» in Elassona»

Παπαδήμου Φανή

A.M:3819010

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ(ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ)

ΚΙΟΥΡΤΣΟΓΛΟΥ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ

ΧΑΤΖΗΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΜΑΡΙΟΣ

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
Μέρος 1ο.....	5
1.1 Ορισμός ερευνητικού προβλήματος	5
1.2 Η μουσική και ο χορός στην Ελασσόνα.	5
Μέρος 2ο.....	6
2.1 Η επιρροή των συλλόγων	6
2.2 Η ενασχόληση των νέων με την «παράδοση»	8
2.3 Συμπέρασμα της έρευνας.....	8
Επίλογος	9
Βιβλιογραφία	9

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η θεματική της πτυχιακής μου εργασίας προήλθε από ένα προσωπικό ερώτημα σε σχέση με τον τρόπο καταγωγής μου την Ελασσόνα, με το εάν και κατά πόσο «οι νέοι ασχολούνται με την «παράδοση»;».

Για την επιτέλεση της πτυχιακής μου επέλεξα να χρησιμοποιήσω εθνογραφικές μεθόδους επιτόπιας, συμμετοχικής παρατήρησης με σκοπό να μελετήσω τα μουσικά ακούσματα του τόπου και την ενασχόληση των κατοίκων με τον χορό. Μέσα από αυτή τη διαδικασία επιχειρώ να δώσω απαντήσεις σε αυτό το προσωπικό ερώτημα. Η πτυχιακή εργασία μου είναι εφαρμοσμένη (by project), δηλαδή παρουσιάζω μέσα από ένα βίντεο συνεντεύξεις ανθρώπων οι οποίοι ζουν στην Ελασσόνα και αφηγούνται προσωπικές τους εμπειρίες σχετικά με τη μουσική και τον χορό του τόπου.

Αρχικά, η πεποίθησή μου ήταν ότι οι κάτοικοι της περιοχής είχαν πάψει να δείχνουν ενδιαφέρον και να συμμετέχουν στις μουσικοχορευτικές δραστηριότητες του τόπου μας. Αυτό προέκυπτε λόγω της δικής μου διακοπής ενασχόλησης με αυτές τις δράσεις. Αυτή η πεποίθηση ανατράπηκε μετά από την έρευνά μου όπου διαπίστωσα ότι εξωγενείς παράγοντες, όπως ο covid απέτρεψαν τους κατοίκους από την ενασχόλησή τους αυτή.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην περιοχή της Ελασσόνας του Νομού Λάρισας, από όπου κατάγομαι και ζω. Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους αποδέχτηκαν την πρόσκλησή μου να συμμετέχουν με σκοπό την ολοκλήρωση και την επίτευξη του στόχου της εργασίας μου. Πιο συγκεκριμένα θα ήθελα να ευχαριστήσω τους μουσικούς κ. Ζιάκο Γιάννη και κ. Μπίσμπα Λάζο και τις χοροδιδασκάλους κ. Δήμου Βίκυ και την κ. Κατσιούρα Θεοδώρα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

««Η λαϊκή παράδοση» ως πληροφορία της «λόγιας» καλλιτεχνικής έκφρασης αλλά και ως καθοριστικό στοιχείο πολιτισμικής αυτογνωσίας, αναδεικνύεται την περίοδο της διαμόρφωσης του κινήματος του Ρομαντισμού. Η στάση απέναντι της συμπυκνώνει συχνά ιστορικά προοδευτικές αλλά και ιστορικά αντιδραστικές αντιλήψεις και συμπεριφορές». (Μανιάτης Γ. 2010, σελ141). Σύμφωνα με τον **Γ. Μανιάτη** «μπορεί να κινείται, λόγω των ακραίων ορίων των εθνικολαϊκών εξεγέρσεων του 19ου αιώνα, αλλά και των εθνικιστικών διαστροφών που καθορίσαν πλήθος κοινωνικοπολιτικών διεργασιών. Η αντιφατικότητα αυτή είναι έκδηλη και στον τρόπο αξιοποίησης- τόσο στο πεδίο της καλλιτεχνικής δημιουργίας όσο και σ' εκείνο των αισθητικών και, γενικότερα, ιδεολογικών αντιλήψεων- της λαϊκής μουσικής παράδοσης.» (2010).

«Οι μύθοι και ο συμβολισμός γεγονότων από το παρελθόν δημιουργούν ερεθίσματα και έχουν ως επακόλουθο την εμφάνιση πολιτισμικών στοιχείων με έντονο εθνικό χαρακτήρα. Η έννοια του εθνικού, αφορά το κάθε έθνος και το γεγονός ότι έχει ένα δικό του κόσμο που αποτελείται από παραδόσεις, ήθη, έθιμα, κοινοτικούς δεσμούς, γλώσσα, η οποία καταλήγει στην διαδικασία βίωσης της μοναδικότητας του.» (2010, σελ. 141-142)

Οι παραπάνω θεωρίες βρίσκουν εφαρμογή και στη χώρα μας - την Ελλάδα - η οποία διαθέτει τον δικό της πλούτο στο πεδίο της παράδοσης. Ο κάθε τόπος και η κάθε περιφέρεια διατηρεί την ιστορία της και τη δική της παράδοση. Πιο συγκεκριμένα - όσον αφορά στην Περιφέρεια της Θεσσαλίας- στην οποία ανήκει η Ελασσόνα - θα γίνει αναφορά στα έθιμα και στις παραδόσεις, μέσα από αφηγήσεις ανθρώπων οι οποίοι έζησαν και μεγάλωσαν με την παράδοση αυτού του τόπου. Όλες αυτές οι αφηγήσεις επικεντρώνονται στα προσωπικά βιώματα σε σχέση με την παράδοση και πώς αυτή επέδρασε στη ζωή τους αλλά και στη ζωή του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου της περιοχής.

Μέρος 1ο.

1.1 Ορισμός ερευνητικού προβλήματος

Η ζωή του κάθε ανθρώπου επηρεάζεται καθοριστικά από τον τόπο στον οποίο ζει και δημιουργεί. Οι επιρροές αυτές προέρχονται κυρίως από τον υλικό και άυλο πολιτισμό του. Σε κάθε συναναστροφή με ανθρώπους ενός τόπου μπορεί κανείς να διακρίνει σε ποιο βαθμό οι επιλογές και η ενασχόλησή του με διάφορα θέματα έχει καθοριστεί από τους παράγοντες αυτούς.

Αυτή την φορά θα επιλέξω τον χαρακτήρα της ερευνήτριας και όχι της νεαρής που καλέστηκε να απαντήσει σε μία έρευνα με θέμα την προσωπική της ενασχόληση με την «παράδοση». Επέλεξα το συγκεκριμένο ρόλο, για την διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας στον τόπο καταγωγής και κατοικίας, με την διαφορετική οπτική πλευρά ενός ξένου, ο οποίος βρέθηκε σε αυτόν τον τόπο για πρώτη φορά και επιθυμεί να γνωρίσει τις «ιστορίες» του. Με αυτό το ρόλο-του επιστήμονα ερευνητή - ο οποίος επενδύει στην έρευνα με επιστημονικές μεθόδους, θα επιχειρήσω να εξετάσω τα θέματα που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

Το κύριο ερώτημα στο οποίο καλείται να απαντήσει η εργασία αυτή είναι αν και κατά πόσο «οι νέοι ασχολούνται με την παράδοση» και κυρίως με την μουσική και τον παραδοσιακό χορό. Αρχικά, το πρώτο μέρος της έρευνας βασίστηκε στην μουσική και χορευτική παράδοση της Ελασσόνας. Σκοπός της έρευνας αυτής αποτέλεσε η πληρέστερη κατανόηση του υπό εξέταση θέματος. Αναζητήθηκαν, οι μουσικές επιρροές μέσα από στοιχεία τα οποία αφορούν τον τόπο και την ανθρωπογεωγραφία του. Η Ελασσόνα ανήκει γεωγραφικά στην Περιφέρεια της Θεσσαλίας. Τα ακούσματα των δημοτικών τραγουδιών και το κλαρίνο, ως μουσικό όργανο, αποτελούν τα κυρίαρχα στοιχεία επιρροής των κατοίκων του τόπου εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Ταυτόχρονα, ιστορικά γεγονότα όπως η Μικρασιατική Καταστροφή, ο διωγμός των Ποντίων κ.ά. που προκάλεσαν την εγκατάσταση νέων πληθυσμών στη συγκεκριμένη περιοχή είχε ως αποτέλεσμα την επίδραση στα έθιμα και τον πολιτισμό του τόπου. Σύμφωνα με τους πληροφορητές/αφηγητές της έρευνάς μας επηρέασαν πολύ τη μουσική παράδοση.

Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζεται το κυρίως ερώτημα της εργασίας το οποίο αφορά τη σχέση των νέων ανθρώπων της περιοχής της Ελασσόνας με την παράδοση και πιο συγκεκριμένα την παραδοσιακή μουσική και τον παραδοσιακό χορό. Η αρχική επιλογή προσώπων για την έρευνά μας ήταν έμπειροι επαγγελματίες με αντικείμενο την παραδοσιακή μουσική και χορό θέλοντας κυρίως να καταγράψουμε την δική τους οπτική. Οι ερωτήσεις που τους απευθύνθηκαν αφορούσαν κυρίως τους νέους ανθρώπους και έχουν απομακρυνθεί από τη παράδοση (μουσική, χορός) και την δική τους διαπίστωση σε σχέση με το ερώτημα της εργασίας.

Τέλος, στο πεδίο της έρευνας συμπεριλάβαμε τους πολιτιστικούς συλλόγους, οι οποίοι στους ιδρυτικούς τους σκοπούς έχουν την διατήρηση και μετάδοση της παράδοσης.

1.2 Η μουσική και ο χορός στην Ελασσόνα.

Από την έρευνά μας προκύπτει ότι η παραδοσιακή μουσική και οι παραδοσιακοί χοροί ενυπάρχουν στην σύγχρονη κοινωνία της Ελασσόνας. Το γεγονός αυτό ήταν καθοριστικό στο να αναζητήσω με μεγαλύτερη στόχευση τις επιρροές που υπάρχουν από τη χορευτική παράδοση της Μακεδονίας κλπ. στη σημερινή κοινωνία της Ελασσόνας.

Σύμφωνα και με το Πανόπουλο, «.. η μουσική δεν αποτελεί κάποια αυτόνομη αισθητική μορφή οργάνωσης του ήχου, αλλά συνδέεται με ποικίλα πεδία της ανθρώπινης και κοινωνικής εμπειρίας αλλά και με τον ευρύτερο ηχητικό περίγυρο της κοινωνίας. Ο ήχος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία του κοινωνικό-πολιτισμικού συστήματος εντός του οποίου ζούμε. Ο μουσικός ήχος αποτελεί το κατεξοχήν πεδίο συγκρότησης των κοινωνικά προσδιορισμένων συναισθημάτων. Τα νοήματα της μουσικής λοιπόν δεν εξαντλούνται στη δομή των τονικών σχέσεων αλλά σχετίζονται με διάφορα κοινωνικό-πολιτισμικά πλαίσια» (2005:30-31).

Θα μπορούσε να πει κανείς πως δημιουργείται λόγος για μια «κοινότητα συναισθημάτων» (Μιχαηλίδης 2020,.237). Η μεγάλη σημασία της μουσικής για τους ανθρώπους είναι να μιλούν γι' αυτή με διαφορετικούς τρόπους. Επίσης, ο Geertz «παροτρύνει να εστιάσουμε την προσοχή μας στους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι μιλούν για την μουσική, πέραν της τεχνικής γλώσσας»(Μιχαηλίδης 2020,Geertz,1983:102).

Στην περιοχή της Ελασσόνας υπάρχουν πολλά και διαφορετικά μουσικά ακούσματα. Αυτά έχουν δημιουργηθεί εξαιτίας πολλών και διαφορετικών παραγόντων όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι συνομιλητές μου. Η περιοχή της Ελασσόνας δέχτηκε επιρροές από την μουσική της Μακεδονίας τα λεγόμενα χάλκινα, τα ποντιακά (π.χ. χωριό Αετοράχη) και τα βλάχικα (π.χ. χωριό Λιβάδι). Όμως η βασική επιρροή ήταν η θεσσαλική μουσική και τα δημοτικά τραγούδια. Στη συνέχεια, οι επιρροές από την Μακεδονία, λόγω της τοποθεσίας της Ελασσόνας που συνορεύει με περιοχές οι οποίες ανήκουν στην περιφέρεια Μακεδονίας και τα πιο γνωστά μουσικά ακούσματα είναι τα ονομαζόμενα χάλκινα. Παράλληλα έχει δεχθεί επιρροές και από την Ήπειρο. Τέλος, η εγκατάσταση ποντιακού προσφυγικού πληθυσμού έχει δημιουργήσει ολόκληρες κοινότητες-χωριά από πόντιους οι οποίοι έχουν μοιραστεί την παράδοσή τους, τη ήθη και τα έθιμά τους στα οποία συγκαταλέγονται η μουσική και ο χορός.

Μέρος 2ο.

2.1 Η επιρροή των συλλόγων

Το θέμα των τοπικών συλλόγων, οι οποίοι ιδρύθηκαν στην Αθήνα κυρίως, άλλα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας από ανθρώπους που κατάγονταν από το ίδιο χωριό ή την ίδια ευρύτερη περιοχή, τίθεται στους εθνογράφους της Ελλάδας από πολλές και διαφορετικές πλευρές. Συνδέεται με ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, ιδιαίτερα όπως αυτά διαμορφώθηκαν κατά το δεύτερο ήμισυ του εικοστού αιώνα, τη μετανάστευση, την αστικοποίηση, την αλλαγή της θέσης της Ελλάδας στο διεθνές οικονομικό-κοινωνικό περιβάλλον(Sutton 1983, Vermeulen 1983).

Ειδικότερα, οι σύλλογοι στην Ελασσόνα (ίδρυση των συλλόγων από την δεκαετία του 60 και έπειτα) είναι αρκετά ενεργοί και προσπαθούν με οποιοδήποτε τρόπο να εντάξουν την κοινωνία μέσα στα προγράμματα που ίδιοι προετοιμάζουν. Οι περισσότεροι σύλλογοι έχουν προσαρμόσει μαθήματα παραδοσιακών χορών για την μάθηση καινούργιων χορών άλλα και των χορών του τόπου, που είναι τα θεσσαλικά τραγούδια και τα δημοτικά. Αυτό, που έχουν αναφέρει χοροδιδάσκαλοι είναι πως, αφού πια έχουν αναμειχθεί οι μουσικές επιλογές του κόσμου, εντάσσουν αυτήν την επιθυμία με την εκμάθηση και άλλων χορών όπως κρητικών χορών κλπ. Εκτός, από την επιθυμία εκμάθησης νέων χορών, πολλοί ζητούν για προσωπικές υποχρεώσεις τους να διδαχθούν συγκεκριμένους χορούς. Παράδειγμα, η μια χοροδιδάσκαλος στην συζήτηση που υπήρξε ανέφερε πως « μια κυρία ήρθε μου ζήτησε να μάθει κρητικούς γιατί

το παιδί της παντρεύονταν στην Κρήτη και ήθελε να προετοιμαστεί και να γνωρίζει τους βασικούς χορούς».

Ακόμη, παράλληλα με τα χορευτικά τμήματα, ο κάθε σύλλογος οργανώνει μια εκδήλωση ή ακόμα θα συμμετέχει σε μια εκδήλωση με σκοπό την παρουσίαση των χορών και τις περισσότερες φορές με συνοδεία ζωντανής παραδοσιακής ορχήστρας. Οι εκδηλώσεις των συλλόγων στους τόπους καταγωγής είναι σήμερα οι βασικές ετήσιες κοινωνικές εκδηλώσεις και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αναδεικνύονται σε κυρίαρχες εορταστικές εκδηλώσεις των τοπικών κοινωνιών, φτάνοντας κάποτε να επισκιάσουν τις άλλες τοπικές γιορτές (Πανόπουλος, 2006: 88).

Οι σύλλογοι της Ελασσόνας έκτος από τις εκδηλώσεις στην Ελλάδα έχουν συμμετάσχει και σε εκδηλώσεις στο εξωτερικό όπου καλούνται πολλές ομάδες χορού για να παρουσιάσουν τους χορούς του τόπου τους. Αυτή τους η συμμετοχή επιτυγχάνει τη συνεύρεση ανάλογων ομάδων του εξωτερικού και την αλληλεπίδραση μαζί τους. Παράδειγμα, η κ. Δήμου μου ανέφερε τηλεφωνικός πως μια χρονιά (δεν θυμόταν ακριβώς την ημερομηνία) τους είχαν καλέσει από το Φεστιβάλ Ζακοπάνε (Festival of Highland Folklore in Zakopane) στην Πολωνία κοντά στην πόλη του Άουσβιτς, το οποίο φεστιβάλ έχει αγωνιστικό χαρακτήρα, και είχαν χορέψει συρτάκι.

2.2 Η ενασχόληση των νέων με την «παράδοση»

Η ενασχόληση των νέων με την παραδοσιακή μουσική και τον παραδοσιακό χορό, σύμφωνα με τους συνομιλητές, σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια έχει αλλάξει πάρα πολύ. Η σύγκριση γίνεται, σύμφωνα πάντα με τους ίδιους, σε σχέση με τη δική τους γενιά και την σύγχρονη εποχή. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι τα παιδιά σήμερα συμμετέχουν λιγότερο στα τμήματα χορού. Αυτό που λείπει και αναφέρει η μια χοροδιδάσκαλος (κ. Β. Δήμου) συγκριτικά με τα χρόνια που και η ίδια από μικρή ηλικία είχε ξεκινήσει να ασχολείται με τον χορό, είναι η ομαδικότητα που υπήρχε. «Τα παιδιά στις μέρες μας δεν επιθυμούν να ενταχθούν και να δημιουργήσουν δυνατές φιλίες στην ομάδα αυτή και πολλά παιδιά ασχολούνται με τον χορό λόγω επιθυμίας των γονέων, επειδή υπήρξαν και αυτοί στο παρελθόν σε μια ομάδα χορού».

Όμως, οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι υποστηρίζουν το ακριβώς αντίθετο με την άποψη της κ. Δήμου. Η ενασχόληση των νέων με την εκμάθηση μουσικών οργάνων και παραδοσιακών χορών είναι ικανοποιητικά ισχυρή. Η υποστήριξη της συγκεκριμένης άποψης προέρχεται από τις αναφορές ότι οι νέοι έρχονται περισσότερο σ' επαφή με την μουσική, μέσα από την εκμάθηση μουσικών οργάνων και από την συμμετοχή σε πολιτιστικούς συλλόγους.

2.3 Συμπέρασμα της έρευνας

Στην περιοχή της Ελασσόνας οι βασικές επιρροές στην παραδοσιακή μουσική και τον παραδοσιακό χορό είναι: τα δημοτικά τραγούδια της Θεσσαλίας, οι ετερογενείς πληθυσμοί που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή (Πόντιοι, Βλάχοι κλπ) και ο πολιτισμός τους και η δραστηριότητα των πολιτιστικών συλλόγων. Οι νέοι σήμερα, σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε, ασχολούνται με την παράδοση και κυρίως με τη μουσική και το χορό. Εξωγενείς παράγοντες όπως η πανδημία ή η τεχνολογία αποτελούν κάποιους από τους λόγους οι οποίοι κρατούν ένα σημαντικό αριθμό νέων μακριά από την παράδοση.

Για να μπορέσει να συνεχιστεί και να ενισχυθεί η ενασχόληση των νέων ανθρώπων με την παράδοση γενικότερα θα πρέπει να υποστηριχθούν από την πλευρά της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και από την κεντρική διοίκηση του κράτους οι τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι με πόρους (υλικών και άυλων) και δράσεις ορατότητας μέσω ανταλλαγών μεταξύ των χωρών (συμμετοχή σε Φεστιβάλ, συνέδρια, κλπ.)

Επίλογος

Στο πλαίσιο της διαδικασίας μια έρευνας για έναν τόπο οφείλει κανείς πριν ξεκινήσει τις συνεντεύξεις και την επιτόπια έρευνα, να γνωρίσει ο ίδιος το τόπο αυτό ώστε να είναι προετοιμασμένος για να μπορεί τόσο να κατευθύνει σωστά την έρευνα όσο και για να αναζητά τις πηγές με κριτήρια τα οποία να διευκολύνουν την εξαγωγή των συμπερασμάτων.

Πριν την έρευνά η πεποίθησή μου ήταν ότι δεν ενδιαφέρονται οι νέοι για την παραδοσιακή μουσική και τον παραδοσιακό χορό. Μετά την έρευνα διαπιστώθηκε ότι συμβαίνει ακριβώς αντίθετο το και αποδεικνύεται ένας ότι η Ελασσόνα είναι ένας τόπος ενεργός στον οποίο γίνεται μια διαρκής προσπάθεια να διαφυλαχθούν οι παραδόσεις και η μετάδοσή τους στους νέους ανθρώπους.

Βιβλιογραφία

Eriksen Thomas H. 2007, Μικροί τόποι Μεγάλα ζητήματα, Κεφ. 3: 60

Sutton, S.B., 1983, «Rural-Urban migration in Greece». Στο M. Kenny και D.I. Kertzer (επιμ.), *Urban Life in Mediterranean Europe: Anthropological Perspectives*. Urbana: University of Illinois Press.

Μανιάτης Γ. 2010, Φολκλόρ και Παράδοση, Κεφ. 5: 141

Μιχαηλίδης Ν. 2020, Μουσικές Κοινότητες στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα. *Εθνογραφικές Ματιές και Ακροάσεις*, Εισαγωγή.

Πανόπουλος Π. (επιμ.) 2005, Από την μουσική στον ήχο. Σελ. 30-31.

Παπαταξιάρχης Ε. 2006, Περιπέτειες της Ετερότητας. Η παραγωγή της πολιτισμικής διατήρησης στην σημερινή Ελλάδα. Εισαγωγή, σελ. 88.

Βίντεο: <https://youtu.be/M5FoBY2a-WQ>